

ТЕТЯНА ПРУДКА

*аспірант кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук,
Донбаський державний педагогічний університет
(м. Слов'янськ, Україна)*

e-mail: sunnytanya0805@gmail.com ORCID 0000-0001-5952-7278

СВОБОДА ВОЛІ У ФІЛОСОФІЇ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА

Дана стаття присвячена проблемі свободи волі в філософії Артура Шопенгауера. У ній аналізуються його філософські принципи, а також виявляються можливі джерела, на підставі яких Шопенгауер будував свої філософські припущення. Зазначається, що Шопенгауер розглядав проблему свободи в тісному взаємозв'язку з індивідуальними якостями особистості. Він намагався дати аргументовану відповідь на питання про сутність свободи, яке є одним з найактуальніших у філософській думці. Виявлено, що Шопенгауер є новатором у західноєвропейській філософській думці, оскільки він досліджував саме практичне життя людини. Тим самим він наблизив філософію до життя. Зроблено наголос на тому, що центральними для Шопенгауера є не теоретичні, а смисложиттєві питання. Також підкреслюється, що філософ вважав за необхідне практично підкріплювати теоретичні міркування. Зроблено висновок про те, що Артур Шопенгауер бачить пряму залежність феномену свободи від характеру людини, який по суті є незмінним.

Ключові слова: свобода; незалежна воля; необхідність; індивідуальний характер; філософія

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Своєрідна філософія Артура Шопенгауера, безсумнівно, була цікавою для багатьох дослідників. Його творчості присвячено безліч робіт, але філософські думки мислителя настільки глибокі та невичерпні, що завжди залишають безмежне поле для досліджень. Особливо це стосується проблеми свободи, яка взагалі завжди була найактуальнішою, а в філософії Шопенгауера вона набуває неординарних рис, які потребують досконалого вивчення. Саме така необхідність зумовила актуальність цієї роботи.

Аналіз наукових досліджень. Філософія Шопенгауера цікавила дуже велику кількість дослідників. Серед них можна назвати У. Уоллеса, який у 1890 році написав книгу «Життя Артура Шопенгауера». Далі творчість Шопенгауера вивчали В. Дж. Макгіл, «Шопенгауер: песиміст і язичник» (Нью-Йорк, 1931), Ф. Коплестон, «Артур Шопенгауер: Філософ песимізму» (Лондон, 1946), М. Фокс, «Шопенгауер: його філософські досягнення» (Брайтон, 1980), П. Бриджуотер, «Англійська школа Артура Шопенгауера» (Лондон, 1988), Р. Сафрански, «Шопенгауэр и буйные годы философии», Патрик Гардинер, «Артур Шопенгауэр. Философ германского эллинизма», Дж. Атвель, «Шопенгауер: Людський персонаж» (Філадельфія, 1990), Д.Л. Бергер, «"Вуаль майя": система Шопенгауера та ранньої індійської думки» (Нью-Йорк, 2004), Д. Картрайт, «Історичний словник філософії Шопенгауера» (Оксфорд, 2005), М. Бренер, «Шопенгауер і Вагнер: The Closer Look», (Блумінгтон, 2014), Д. Фарреллі, «Артур Шопенгауер» (Кембридж, 2015).

Також творчість Шопенгауера вивчали Гулига А. В. (Гульга, 2003), Хазанов Б. (Хазанов, 2002), Чанишев А. (Чанишев, 1988), Юдин К. (Юдин, 2016).

Серед дослідників з Німеччини відомі такі, як Г. Абендрот (Abendroth W. 1978), Ф. Декер (Decher, 1984), А. Хюбшер (Hübscher, 1981).

В 2014 р. у Німеччині також вийшли дві книги, присвячені творчості Шопенгауера. Перша з них – «Керівництво з Шопенгауера: Життя. Робота. Вплив». Книга підготовлена спільними зусиллями майже півсотні фахівців з філософії Шопенгауера з усього світу. Вона може послужити початком нового періоду в вивченні філософії Артура Шопенгауера.

«Керівництво з Шопенгауера» пропонує змістовний і максимально можливий загальний погляд на особистість, філософію і вплив мислителя. Воно узагальнює інтерпретації та видання його робіт, наводить різні точки зору на ключові аспекти розуміння його філософії і дає інформацію про основні дискусії, які ведуться навколо ідей Шопенгауера.

Інша робота Мартіна Бонделі «Рейнгольд і Шопенгауер. Дві розумові системи в полоні уявлення і волі» – присвячена аналізу подібностей і відмінностей філософських систем Карла Леонарда Рейнгольда і Артура Шопенгауера.

Автор зазначає, що матеріалом книги служать тексти певного періоду творчості обох мислителів. Він намагається зіставити філософські погляди Рейнгольда і Шопенгауера, знайти спільні та відмінні риси. Бонделі вважає, що в літературі про Шопенгауера досі помітний дефіцит відповідних порівняльних досліджень – прогалина, яку автор книги ставить собі за мету заповнити.

В Україні відомі такі дослідники, як Світлана Салдан (Львів), Т. Б. Каблова (Київ), Ю. В. Крутась (Дніпро) та ін.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені.

Творчості Артура Шопенгауера приділялося достатньо уваги, але проблема свободи волі потребує більш детального вивчення. Наше завдання полягає в тому, щоб визначити основні положення вчення Шопенгауера про свободу волі та необхідність, встановити їх взаємозв'язок.

Формулювання мети статті. Мета дослідження полягає в тому, щоб встановити основні положення, якими керується Шопенгауер для розв'язання проблеми свободи волі.

Виклад основного матеріалу. Німецький філософ Артур Шопенгауер (1788–1860) очікував визнання сучасників дуже довго. Його філософія своєрідна, не схожа ні на яку іншу. Дослідник Б. Хазанов називає його «мислителем, який обігнав свій час» (Хазанов, 2002, с. 175) і так характеризує його творчість: «...блиск стилю, схожий на блиск чорних поверхонь, контраст між темною думкою, яка тягне за собою, і класично ясною мовою» (Хазанов, 2002, с. 175). Воістину, філософія Шопенгауера заворожує, притягує своїми бездонними глибинами і невичерпністю.

Шопенгауер сміливо висловлював свої судження з багатьох філософських питань, і така прямота далеко не завжди сприймалася в той час. Багато хто не

розумів його, проте в подальшому філософські погляди Шопенгауера стали дуже популярними. Серед його шанувальників можна назвати Вагнера, Ніцше, Пруста, Томаса Манна, Беккета, Борхеса, Фета, Льва Толстого, Андрія Білого, Юлія Айхенвальда і багатьох інших.

Популярність поглядів Шопенгауера можна пояснити тим, що його філософія дуже близька до життя, всі його міркування підкріплені безпосереднім життєвим досвідом. А в той період, коли особисті почуття і переживання людини стали в центрі пильної уваги, його філософія виявилася дуже доречною, і сьогодні його мудрість також не втратила актуальності.

Вельми оригінальними є погляди Шопенгауера на проблему свободи. Він вважав, що «свобода відноситься не до емпіричного, а тільки до умоосяжного характеру» (Шопенгауер, 2006, с. 182).

Шопенгауер вважав, що поняття «свобода» в дійсності є негативним. Він пише: «Ми мислимо під ним лише відсутність будь-яких перешкод; ці останні, навпаки, висловлюючи силу, повинні представляти собою щось позитивне. Відповідно до можливих властивостей перешкод поняття це має три дуже різних підвиди – свобода фізична, інтелектуальна і моральна» (Шопенгауер, 2006, с. 46).

Під фізичною свободою він розуміє відсутність матеріальних перешкод. Наприклад: вільне небо, вільний вид, вільне повітря, вільне поле, вільне місце тощо. Саме це значення, вважає Шопенгауер, найбільш часто застосовується по відношенню до свободи. «Тому і кажуть: вільний птах у повітрі, звір в лісі; вільне дитя природи; тільки вільний може бути щасливим. І народ називають вільним, розуміючи під цим, що він керується тільки законами, які він сам же собі дав, бо в цьому випадку він усюди дотримується лише своєї власної волі» (Шопенгауер, 1992, с. 47). Політичну волю він також відносить до фізичної.

Два інших види свободи Шопенгауер відносить не до загальноприйнятих, а до філософських. Це інтелектуальна і моральна свобода.

Інтелектуальна свобода знаходиться у найближчій спорідненості до фізичної. Через інтелект мотиви діють на волю, і тоді людина може діяти за своєю природою, тобто згідно з індивідуальним характером. Якщо ж з якої-небудь причини пізнавальна здатність порушується, тоді інтелектуальна свобода припиняється.

Моральна свобода – найбільш спірний зі всіх видів, оскільки саме цей вид свободи трактується багатьма філософами самим різним чином. Шопенгауер задається питанням: «...чи вільна сама воля?» (Шопенгауер, 2006, с. 48). Тобто мова у нього йде про свободу самого бажання. І тут Шопенгауер робить висновок: «Вільною буде така воля, яка не визначається підставами, тому що все, що визначає щось, має бути підставою, для реальних речей – реальною підставою, тобто причиною, то вона і буде позбавлена будь-якого визначення: іншими словами, її окремі прояви (вольові акти) безумовно і цілком незалежно будуть витікати з неї самої, чи не породжуються з необхідністю попередніми обставинами, а отже, також і не підлеглі ніяким правилам» (Шопенгауер, 2006, с. 50).

Шопенгауер акцентував увагу на тому, що будь-яка дія виникає з двох факторів, внутрішнього і зовнішнього. Він пише: «...подібно до того як куля на більярді не може прийти в рух, перш ніж отримає поштовх, точно так само і людина не може встати зі свого стільця, поки її не відкличе або не зжене з місця будь-який мотив; а тоді вона піднімається з такою ж необхідністю і неминучістю, як покотиться куля після поштовху» (Шопенгауер, 2006, с. 77). І ще: «Фізичним символом вільної волі служать необтяжені вантажем ваги: вони залишаються у спокої і ніколи не вийдуть зі своєї рівноваги, поки що-небудь не положено на одну з їх чашок. Як вони не можуть здійснювати рух самі з себе, точно так само і вільна воля сама собою не веде до даного вчинку, з тієї причини, що з нічого нічого не виходить» (Шопенгауер, 1992, с. 100). Тобто, за Шопенгауером, для будь-якої дії завжди необхідний мотив.

Артур Шопенгауер підкреслював, що всі дії особистості обумовлені вродженим індивідуальним характером. Він говорив: «Очікувати... щоб людина при одних і тих самих обставинах один раз зробила так, інший же зовсім інакше, було б рівносильно очікуванню, що одне і те ж дерево, принісши цього літа вишні, на наступне вродить груші» (Шопенгауер, 1992, с. 88).

Шопенгауер пропонує шукати витoki свободи не в окремих вчинках особистості, а в індивідуальному характері людини, тобто свобода завжди пов'язана з особистими властивостями.

Він підкреслює, що в його філософії свобода не виходить інакше, а тільки переміщується з області відокремлених вчинків, де можна довести її відсутність, в сферу трансцендентального.

Варто відзначити, що в ідеях Шопенгауера відчувається вплив філософії Канта. Вчення про свободу і необхідність він називав «справжнім діамантом у короні кантівської слави» (Шопенгауер, 2006, с. 7). Але погляди Канта він все ж інтерпретував по-своєму. Шопенгауер вважав, що абсолютно вільною є лише єдина світова воля, вона не обмежена нічим і тому всемогутня.

В людині ця універсальна воля проявляється у її умоосязному характері, який спочатку дан кожній людині, він незмінний і в цілому непізнаваний. Шопенгауер називав умоосязний характер також «внутрішньою сутністю людини, первинним вольовим актом, що розкривається в ейдосі конкретної особистості» (Шопенгауер, 2006, с. 8). Саме він, за Шопенгауером, визначає лінію поведінки людини. Індивідуальна варіація цього характеру, тобто особлива складова кожної особистості, названа Шопенгауером емпіричним характером. І він так само дан від природи і є незмінним, як і умоосязний характер.

Дійсно, якщо ми придивимося уважніше до реалій життя, то виявимо, що характер людини є в цілому незмінним. Можна говорити лише про деяке його коригування за допомогою виховних заходів, але все це буде другорядним. Як показує життєвий досвід, в критичних ситуаціях людина забуває про всі моральні правила і придбані виховні навички і діє відповідно до свого характеру, своєї істинної сутності.

Шопенгауер вважав, що найпрогресивніші виховні методики не допоможуть перетворити дурну людину у витонченого інтелектуала. І дійсно, йому важко щось заперечити. Практично так само безперечно і його судження про те, що характер поганої людини ніколи не стане благородним від вивчення етики. Таким чином, судження Шопенгауера про стійкість характеру є безперечним.

Однак висновок Шопенгауера про те, що моральна визначеність особистості залишається однаковою протягом всього життя, фактично заперечує необхідність виховання і вдосконалення людини. Адже все одно, хочемо ми цього чи ні, на нас значно впливає і середовище, в якому ми живемо, і наші вчителі, а також в більшій чи меншій мірі всі, з ким нам доводиться зустрічатися на життєвому шляху.

Не викликає сумнівів факт, що розвинену індивідуальність неможливо сформулювати на мізерній психофізіологічній основі. Але все ж таки не можна ставити під сумнів і багатовіковий досвід педагогіки, і доцільність самої етики.

Свобода людини при таких передумовах завжди обмежена духовною природою суб'єкта. Іншими словами, за Шопенгауером, саме наша справжня сутність завжди відповідальна за наш вибір, людина завжди знаходиться в абсолютній залежності від свого характеру. Для пом'якшення своїх фаталістичних висновків Шопенгауер додає до умоосяжного і емпіричного характерів ще і придбаний характер. Але така добавка майже нічого не змінює по суті, бо придбаний характер складається в досягненні своєї індивідуальності, в абстрактному знанні незмінних властивостей емпіричного характеру. Тобто це знання дозволяє свідомо і систематично виконувати свою апріорі дану роль.

Такі мотиви в етиці Шопенгауера обумовлені обмеженням прав розуму. Розум у нього обґрунтовує рішення, вже прийняте волею, яка знаходиться в повній залежності від особливостей характеру.

Підводячи підсумки свого дослідження, Шопенгауер пише: «Одним словом, людина завжди робить лише те, що хоче, і робить це все-таки за потребою. А це залежить від того, що вона вже є такою, як вона хоче, бо з того, що вона є, з необхідністю впливає все, що вона кожен раз робить. Якщо брати її поведінку objective, тобто ззовні, то безперечно слід визнати, що воно, як і дії всього існуючого в природі, має бути підпорядковане закону причинності у всій його строгості; subjective ж кожен відчуває, що він завжди робить лише те, що він хоче. Але це означає тільки, що його образ дій є просто виявленням його справжньої сутності» (Шопенгауер, 2006, с. 120–121).

Ідентичний погляд на проблему свободи ми можемо знайти у Бенедикта Спінози. Він, як відомо, також виходив з ідеї сумісності, яка поєднує в собі свободу і необхідність. Спільне між ним і Шопенгауером полягає в тому, що свобода і необхідність трактуються ними як одна і та ж реальність, але розглядають вони її з різних кутів зору. Для Спінози необхідність стає свободою в міру того, як вона пізнається, а у Шопенгауера, навпаки, необхідність обертається свободою лише тоді, коли вона огортається таємницею, йде в містичну глибину.

Для Артура Шопенгауера сфера моральної свободи – це особлива область гуманного ставлення людини до інших людей, навколишнього світу, яка протистоїть природній необхідності і буденному вигляду людини у всій реальності протиморальних можливостей.

Висновки, перспективи подальших досліджень.

Значення філософії Шопенгауера дуже велике. Його називають реформатором європейського мислення, оскільки саме з нього починається нова традиція в західноєвропейській філософській думці. Філософія перетворюється в дослідження практичного життя реальної людини, вона стає близькою до життя. Центральними для нього є не теоретичні, а смисложиттєві питання.

Шопенгауер трактує моральну свободу як необхідне явище, непорушність якого засвідчена фактом відповідальності особистості. Філософ вважав, що справжня відповідальність безглузда без свободи. За Шопенгауером, воля збігається зі свободою, а свобода є глибинною онтологічною основою відповідальності.

Він підкреслював, що його філософія відображає буття конкретної людини, яка реально живе і діє.

Заслуга Шопенгауера полягає в тому, що він виявив слабкі сторони класичної німецької філософії, заявив про необхідність практично підкріплювати теоретичні міркування.

Однак основний недолік вирішення проблеми свободи в роботах Шопенгауера в тому, що він розглядає її у відриві від соціуму, і моральна свобода не пов'язана у нього з її історичною природою і підставами. Проте цьому є пояснення. Маючи мізантропічний склад характеру, Шопенгауер цікавився в першу чергу внутрішнім світом конкретної людини, не зв'язуючи її поведінку з соціальним фактором. Все, що так чи інакше пов'язане з соціумом, для нього є другорядним, і він не надає йому такого значення, як особистісним особливостям, які безпосередньо пов'язані з індивідуальними задатками.

Філософські ідеї Шопенгауера вплинули на наступні покоління філософів. Зокрема, Фрідріх Ніцше у своїй філософії багато в чому спирався на його праці, оскільки міркування Шопенгауера були йому близькі. Можливо, саме завдяки Артуру Шопенгауеру на філософському небосхилі засяяла така яскрава зірка, як Ніцше. Сміливість і гострота його думки не має собі рівних. За словами М. Бердяєва, Ніцше є одним з небагатьох, хто писав не «про щось», а «щось».

Дуже багато хто вважає Шопенгауера песимістом, але правильніше буде назвати його реалістом, оскільки він умів проникнути в саму суть речей, нічого не прикрашаючи. Він говорив, що життя кожної людини являє собою трагедію, але в своїх деталях вона має характер комедії. З властивим йому чудовим почуттям гумору Шопенгауер дуже точно зумів відбити реалії життя.

Порятунок людства Артур Шопенгауер бачив в умінні співчувати. Він вважав, що співчуття – це основа будь-якої етики і що тільки співчуттям можна перемогти егоїзм. Тут він теж має рацію, адже майже все в нашому житті залежить від взаємодопомоги.

Ми вважаємо, що філософські погляди Шопенгауера потребують подальшого вивчення, оскільки при великій кількості біографічних джерел і матеріалів про творчість філософа явно не вистачає порівняльних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Гардинер Патрик. Артур Шопенгауэр. Философ германского эллинизма. / Пер.с англ. О. Б. Мазуриной. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2003. – 414 с.
- Гулыга А. В., Андреева И. С. Шопенгауэр. – М.: Мол. гвардия, 2003. – 367 с.
- Сафрански Р. Шопенгауэр и буйные годы философии. Rosebud Publishing, 2014. – 592 с.
- Фишер К. Артур Шопенгауэр. – СПб.: Лань, 1999. – 608 с.
- Хазанов Б. Черное солнце философии: Шопенгауэр. Вопросы философии, М.: Наука, 2002. № 3, с. 173–178.
- Чанышев А. А. Этика Шопенгауэра: теоретический и мировоззренческий аспекты. Вопросы философии, М.: Наука, 1988. № 2, с. 142–150.
- Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. / А. Шопенгауэр – М.: РИПОЛ классик, 2006. – 416 с.
- Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. / А. Шопенгауэр – М.: Республика, 1992. – 448 с.
- Юдин К. А. Артур Шопенгауэр «об учености и ученых»: штрихи к интеллектуальному портрету сквозь призму эпохи // На пути к гражданскому обществу. 2016. № 3(23). С. 48–59.
- Юдин К. А. Артур Шопенгауэр как историк философии и некоторые проблемы теории познания // Вестник Ивановского государственного университета. Серия Филология. История. Философия. 2016. Вып. 3. С. 84–97.
- Юдин К. А., Бандурин М. А. Артур Шопенгауэр и судьба его идейного наследия в истории философии (К 225-летию со дня рождения (1788–2013)) // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. 2013. № 5. С. 26–40.
- Abendroth W. Arthur Schopenhauer in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Leck, 1978.
- Decher F. Wille zum Leben – Wille zur Macht. Eine Untersuchung zu Schopenhauer und Nietzsche. Würzburg – Amst., 1984.
- Hübscher A. Schopenhauer-Bibliographie. Stuttg., 1981.

ТАТЬЯНА ПРУДКАЯ

*аспирант кафедры философии, социально-политических и правовых наук,
Донбасский государственный педагогический университет
(г. Славянск, Украина)
e-mail: sunnytanya0805@gmail.com, ORCID 0000-0001-5952-7278*

СВОБОДА ВОЛИ В ФИЛОСОФИИ АРТУРА ШОПЕНГАУЭРА

Данная статья посвящена проблеме свободы воли в философии Артура Шопенгауэра. В ней анализируются его философские принципы, а также выявляются возможные источники, на основании которых Шопенгауэр строил свои философские предположения. Отмечается, что Шопенгауэр рассматривал проблему свободы в тесной взаимосвязи с индивидуальными качествами личности. Он пытался дать аргументированный ответ на вопрос о сущности свободы, который является одним из самых актуальных в философской мысли. Выявлено, что Шопенгауэр является новатором в западноевропейской философской мысли, поскольку он исследовал именно практическую жизнь человека. Тем самым он приблизил философию к жизни. Сделан упор на том, что центральными для Шопенгауэра являются не теоретические,

а смысложизненные вопросы. Также подчеркивается, что философ считал необходимым практически подкреплять теоретические рассуждения. Сделан вывод о том, что Артур Шопенгауэр видит прямую зависимость феномена свободы от характера человека, который по сути является неизменным.

Ключевые слова: свобода; свободная воля; необходимость; индивидуальный характер; философия

TETYANA PRUDKA

Postgraduate Student of the Department of philosophy,

Donbass State Pedagogical university (Sloviansk, Ukraine)

e-mail: sunnytanya0805@gmail.com ORCID 0000-0001-5952-7278

FREEDOM OF WILL IN THE PHILOSOPHY OF ARTHUR SCHOPENHAUER

Introduction. This article is devoted to the problem of free will in the philosophy of Arthur Schopenhauer. It analyzes its philosophical principles and identifies possible sources on the basis of which Schopenhauer built his philosophical assumptions. Arthur Schopenhauer's peculiar philosophy was undoubtedly interesting for many researchers. Many articles are devoted to his works, but philosophical thoughts of Schopenhauer are so deep and inexhaustible, that they always leave the unlimited field for research. Especially concerning the problem of freedom, in general it has been always relevant, and in the philosophy of Schopenhauer, it acquires extraordinary features that require thorough study. Exactly such necessity made this work relevant. The philosophy of Arthur Schopenhauer was given enough attention, but the problem of free will requires more detailed study. Our task is to determine the main provisions of Schopenhauer's teachings of free will and necessity, to establish their correlation. It is noted that Schopenhauer considered the problem of freedom in close relationship with the individual qualities of the personality. He tried to give a reasoned answer to the question about the essence of freedom, which is one of the most relevant in philosophical thought. **Analysis of publications.** The philosophy of Schopenhauer was of interest to a very large number of researchers. Among them is W. Wallace, who in 1890 wrote the book «The Life of Arthur Schopenhauer». Further, Schopenhauer's work was studied by V. J. McGill, «Schopenhauer: the Pessimist and the Pagan» (New York, 1931), F. Koplston, «Arthur Schopenhauer: The Philosopher of Pessimism» (London, 1946), M. Fox, «Schopenhauer: his philosophical achievements» (Brighton, 1980), P. Bridgewater, «The English School of Arthur Schopenhauer», (London, 1988), R. Safransky, «Schopenhauer and the Bustling Years of Philosophy», London, 2014, Patrick Gardiner, «Arthur Schopenhauer. Philosopher of German Hellenism», J. Atvel «Schopenhauer: The Human Character» (Philadelphia, 1990), D.L. Berger «The vale of Maya: The Schopenhauer System and Early Indian Thought» (New York, 2004), D. Cartwright «The Historical Dictionary of Schopenhauer Philosophy» (Oxford, 2005), M. Brener, «Schopenhauer and Wagner: The Closer Look» (Bloomington, 2014), D. Farrelli «Arthur Schopenhauer» (Cambridge, 2015). Also, the work of Schopenhauer was studied by A.V. Guliga, B. Khazanov, Chanyshv A., Yudin K. Among researchers from Germany are known such as G. Abendrot, F. Decker, A. Hubscher. In Ukraine, such researchers as Svetlana Saldan (Lviv), T. B. Kablova (Kyiv), Yu. V. Krutus (Dnipro) and others are known. The **purpose** of the article is to establish the main provisions that guide Schopenhauer to solve the problem of free will. **Results.** It is revealed that Schopenhauer is an innovator in Western European philosophical thought, since he was exploring precisely the practical life of a human. Thus, he made the philosophy closer to life. The emphasis is placed on the fact that the central questions for Schopenhauer are not theoretical, but life-sense ones. It is also emphasized that the philosopher considered that it was necessary to support theoretical reasoning by practice. **Conclusions.** It is concluded that Arthur Schopenhauer sees a direct dependence of the phenomenon of freedom on the character of a person, which is essentially unchanged.

Keywords: freedom; free will; necessity; individual character; philosophy

REFERENCES

- Gardiner Patrik.(2003) Artur Shopengauer. Filosof germanskogo ellinizma. M.: ZAO Tsentrpoligraf, 414 s.
- Gulyga A. V., Andreyeva I. S. Shopengauer.(2003). M.: Mol. gvardiya, 367 s.
- Safranski R. (2014) Shopengauer i buynyye gody filosofii. Rosebud Publishing, 592 s.
- Fisher K.(1999) Artur Shopengauer.
- Khazanov B. (2002). Chernoye solntse filosofii: Shopengauer. Voprosy filosofii, M.: Nauka, № 3.
- Chanyshv A. A.(1988). Etika Shopengauera: teoreticheskiy i mirovozzrencheskiy aspekty. Voprosy filosofii, M.: Nauka. № 2.
- Shopengauer A. (2006). Aforizmy zhiteyskoy mudrosti.A. Shopengauer. M.: RIPOL klassik, 416 s.
- Shopengauer A. (1992). Svoboda voli i nrvstvinnost'. A. Shopengauer M.: Respublika, 448 s.
- Yudin K. A. (2016). Artur Shopengauer «ob uchenosti i uchenykh»: shtrikhi k intellektual'nomu portretu skvoz' prizmu epokhu // Na puti k grazhdanskomu obshchestvu. № 3(23).
- Yudin K. A. (2016) Artur Shopengauer kak istorik filosofii i nekotoryye problemy teorii poznaniya. Vestnik Ivanovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya Filologiya. Istoriya. Filosofiya. Vyp. 3.
- Yudin K. A., Bandurin M. A. (2013). Artur Shopengauer i sud'ba yego ideynogo naslediya v istorii filosofii (K 225-letiyu so dnya rozhdeniya (1788–2013)) Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 7. Filosofiya. № 5.
- Abendroth W. (1978). Arthur Schopenhauer in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Leck, 1978.
- Decher F. (1984). Wille zum Leben – Wille zur Macht. Eine Untersuchung zu Schopenhauer und Nietzsche. Würzburg – Amst.
- Hübscher A. (1981). Schopenhauer-Bibliographie.

Надійшла до редакції 07.05.2019